

Vechea așezare întărită de lângă satul Slava Rusă (jud. Tulcea) a atras încă de mult pe cei interesați de antichitățile dobrogene și a stat mereu în atenția arheologilor și istoricilor, chiar dacă nu s-a întreprins pînă în prezent o cercetare amplă și riguroasă.

După ce, în 1885, D. Butculescu a efectuat unele sonaje¹, în anul 1909, R. Netzhammer face o primă descriere a cetății², semnalînd suprafața ei neobișnuit de mare și puternicele-i fortificații, dîndu-ne totodată și o schiță de plan a incintei, precum și o fotografie a locului³. Tot în anul 1909, așezarea este semnalată și de C. Moisil⁴, care amintește de descoperirea unor monede de la împărații Antonini, și a altora, bizantine. Mai erau cunoscute și două inscripții, una funerară⁵ și una stilp miliar din anul 237⁶. În 1912, așezarea de la Slava Rusă intră în atenția lui V. Pârvan, care remarcă: „... la nord (de Ulmetum) lângă Slava Rusească, avem o cetate excepțional de mare – cea mai întinsă din toate cele cunoscute în interiorul Dobrogei”⁷. Pârvan este primul care încearcă identificarea cetății cu vreuna din denumirile de așezări păstrate în izvoarele antice: „Această cetate... înseamnă cred că ar putea fi *Ibida*, pomenită de Procopius”⁸. Localizarea sa se baza pe două îndreptățite argumente: așezarea de la Slava Rusă se află între *Ulmetum* și *Aegyssus*, așa cum este menționată localitatea respectivă în itinerariul descris de Procopius, și este deosebit de mare (circa 24 ha), corespunzînd denumirii de πόλις, care apare în același izvor⁹. Identificarea propusă de V. Pârvan a fost acceptată apoi de cercetătorii care i-au urmat, fără rezerve, uneori fiind omis caracterul ei ipotetic.

Astfel, în 1918, R. Netzhammer¹⁰ reia descrierea cetății cu treizeci de turnuri și trei porți, ca urmare a descoperirii unei basilici creștine prin săpăturile efectuate în cursul primului război mondial (1917) de locotenentul bulgar Ionomov¹¹, și acceptă ipoteza identificării cu *Ibida*. În 1926, C. Litzica, ocupîndu-se în amănunțime de datele cuprinse în opera lui Procopius, preia de la Netzhammer descrierea ruinelor de la Slava Rusă și desenul¹², și susține ipoteza propusă de V. Pârvan¹³. Aceleiași păreri i se alătură R. Vulpe în 1938¹⁴, G. Popa-Lisseanu în 1939¹⁵ și, ceva mai târziu, I. Barnea¹⁶, care subliniază faptul că basilica de la Slava Rusă, prin caracteristicile construcției, datează dintr-o epocă posterioară domniei lui Iustinian, poate de pe la 580, fiind cel mai târziu edificiu de acest fel din Dobrogea¹⁷. Și în ultimele lucrări apărute, privitoare la trecutul Dobrogei, se păstrează același punct de vedere asupra identifi-

cării făcute cu atita discernămint de V. Pârvan, totuși ipotetică¹⁸.

Între timp, la Slava Rusă, s-au făcut cercetări sumare, în 1953, de către un subcolectiv al șantierului Histria¹⁹, cu care prilej au fost achiziționate și descoperite mai multe monede de bronz, dintre care două imperiale, din secolul al III-lea, și numeroase altele din secolul al VI-lea, de la Iustinian (în cea mai mare parte), dar și mai târziu, de la Iustin II și Mauriciu Tiberiu. Totodată, au fost găsite și alte materiale, printre care și câteva fragmente de țigle cu litere reliefate, date de descoperitori în secolul al VI-lea²⁰. În 1956, a fost publicată o inscripție funerară provenită de la Slava Rusă²¹, iar în ultimii zece ani au fost descoperite, datorită năruirii zidului de incintă al cetății, în care fuseseră folosite ca material de construcție, încă patru inscripții funerare. Dintre acestea, una a fost publicată²²; alta, deși încă n-a fost editată cu toate datele epigrafice, este destul de bine cunoscută²³; celelalte două, fragmentare, sînt încă inedite. Alte două inscripții funerare, de mult știute, dar cu locul descoperirii indicat greșit, s-au dovedit că provin tot de la Slava Rusă²⁴.

Acestea sînt datele cunoscute pînă acum, privitoare la cetatea de la Slava Rusă, iar adoptarea numelui *Ibida* pentru așezarea respectivă a fost acceptată ca urmare a identificării propuse de V. Pârvan, care se baza pe relatarea unui singur izvor, respectiv Procopius, dar fără a se depăși stadiul de ipoteză, din lipsa altei documentații. În cele ce urmează, vom încerca să arătăm că lipsa era numai aparentă, doar că denumirea, așa cum apare în edițiile lui Procopius, este fals redată.

Dintre cercetătorii mai sus amintiți, care s-au referit la cetatea de la Slava Rusă, singur C. Litzica, preocupat îndeaproape de cercetarea textului lui Procopius, a obiectat asupra numelui *Ibida*, discutînd unele inadvertențe existente în manuscrise, ca și felul în care a fost reconstituit textul de către ultimul său editor²⁵ (*Procopii Caesariensis, Opera omnia. Recognovit Iacobus Haury. Volumen III 2. VI libri Περι κτισμάτων sive De aedificiis. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri. MCMXIII*). În adevăr, în manuscrisul cel mai bun al lui Procopius pentru *De aedificiis*, așa cum îl definește însuși editorul²⁶, și anume *Codex Vaticanus*, apare, în fragmentul ce ne interesează²⁷, următoarea formulare: ...ἐπέκεινά τε αὐτοῦ ἦν μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀχύρωμα, οὐλμῶν ὄνομα, ...ἔστι δὲ που μετὰ τοῦτον Ἰβιδὰ πόλις. Editorul, pentru a înlătura eroarea gramaticală evidentă din această frază (τοῦτον, de genul masculin, determină un substantiv neutru. ὀχύρωμα), întemeindu-se pe alt manuscris, *Codex Ambrosianus*²⁸, în care însă cpar greșeli,

¹ I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, II, București, 1968, p. 426.

² R. Netzhammer, *Aus Rumänien*, I, 1909, p. 385–391.

³ *Ibidem*, p. 387.

⁴ C. Moisil, *O nouă diplomă militară romană*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, II, 1909, 3, p. 113–114.

⁵ „C.I.L.”, III, 7523; Christ, *Weickum's Inschriftensammlung aus der Türkei*, în „Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und historischen Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften zu München”, 1875, I, 1, p. 95, nr. 29, ne transmite că fragmentul de inscripție se afla la Slava, în vechiul zid de apărare.

⁶ „C. I. L.”, III, 7612.

⁷ V. Pârvan, *Cetatea Ulmetum*, I, în „Academia Română, Memoriile secțiunii istorice”, seria II, tomul XXXIV, București, 1911–1912, p. 578.

⁸ *Ibidem*, nota 8. Cf. și p. 585, 599 și harta.

⁹ Procopius, *De aedificiis*, IV, 7.

¹⁰ R. Netzhammer, *Die christlichen Altertümer der Dobrudscha*, București, 1918, p. 154–156.

¹¹ *Ibidem*, p. 155–156. Cf. și I. Barnea, *op. cit.*, p. 426, care menționează și cercetările lui G. G. Mateescu din 1920.

¹² C. Litzica, *Procopie din Caesarea. Contribuții la topografia balcanică în Evul Mediu*, în „Ioan Neculce – Buletinul Muzeului municipal Iași”, VI, 1926–1927 (extras), p. 62.

¹³ *Ibidem*, p. 63.

¹⁴ R. Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, București, 1938, p. 166, 335 și harta.

¹⁵ G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei Românilor*, XV, București, 1939, p. 31 și 107.

¹⁶ I. Barnea, *Nouvelles considérations sur les basiliques chrétiennes de Dobroudja*, în „Dacia” XI–XII, 1945–1946, p. 227.

¹⁷ *Ibidem*, p. 233.

¹⁸ R. Vulpe, I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, II, București, 1968, p. 158, 226, 293, 426, 476; Em. Popescu, *Tabula Imperii Romani*, L 35, 1970, p. 46, 67. În aceste recente lucrări, numai pe hărți mai este menționat caracterul ipotetic al identificării.

¹⁹ Șantierul Histria, în „SCIV”, V, 1954, 1–2, p. 110–112.

²⁰ *Ibidem*, p. 114, fig. 34, 35.

²¹ D. Tudor, *Inscripții romane inedite din Oltenia și Dobrogea*, în „Materiale”, II, 1956, p. 194–195. Autorul admite și el numele *Ibida* pentru Slava Rusă.

²² A. Rădulescu, *Inscripții inedite din Dobrogea*, în „SCIV”, XIV, 1963, 1, p. 99–100, nr. 17, sau în *Noi monumente epigrafice din Scythia Minor*, 1964, p. 168–171, nr. 17. Aceste patru inscripții de la Slava Rusă, descoperite în ultima vreme, se află în Muzeul de arheologie din Constanța.

²³ Reprodusă de R. Vulpe, *Din istoria Dobrogei*, II, București, 1968, p. 293. Sub inscripția, care-l pomenește pe *Valerius Valens*, soldat al legiunii a XI-a Claudia, se află un relief reprezentînd *Lupa Capitolina*. Stela funerară datează din secolul al III-lea.

²⁴ Emilio Doruțiu, *Precizări topografice despre unele inscripții dobrogene*, în „SCIV”, XV, 1964, 1, p. 132, nr. 6, arată că, în conformitate cu unele note din Arhiva MNA (1898), inscripțiile publicate în „C. I. L.”, III, 11443 și 11444, ca provenind din apropiere de Tulcea, au fost în realitate descoperite la Slava Rusă.

²⁵ C. Litzica, *op. cit.*, p. 63.

²⁶ În *Prolegomena* la vol. IV 2, p. IV. *Codex Vaticanus* este un manuscris din secolul al XIII-lea.

²⁷ *De aedificiis*, IV, 7 (p. 133 a ediției amintite).

²⁸ Acest manuscris datează din secolul al XIV-lea și își trage originea din altul, din același veac, anume *Codex Laurentianus*, edi-

lacune ori intervenții de ordin gramatical, pe care, de obicei, același editor nu le admite²⁹, a suprimat litera -v-, înțelegând, probabil, că apariția ei se datorește nepriceperii copistului. Copiștii însă, dacă pot fi considerați necunoscători ai numelor proprii, pe care adesea le-au transcris eronat (de exemplu, în același capitol – IV, 7 – al lucrării lui Procopius, apare greșit φρούριον Τιλικίων în loc de φρούριον Κιλικίων³⁰), nu pot fi acuzați de necunoașterea limbii grecești. În consecință e de presupus că litera respectivă (-v sau alta asemănătoare) putea să aparțină cuvântului următor și deci, localitatea în cauză a avut alt nume decât *Ibida*, cel care s-a menținut în tradiția noastră istorică. C. Litzica, după ce atrage atenția asupra posibilității ca manuscrisul să fi fost interpretat greșit, propune câteva ipoteze pentru vreo altă denumire a așezării: „Νιβιδά, Ἀλβιδά, Δαβιδά, Ναιδά, Αλκιδά, Δακιδά etc.” ... , încheind : „... care din acestea nimerește adevărul, numai descoperirile viitoare ne-o vor dovedi”³¹.

Se impunea căutarea vreunui alt izvor care să ateste denumirea aceleiași așezări, atât de însemnată în veacul al VI-lea, după cum ne-o arată întinderea și fortificațiile ei din acea vreme, singura din *Scythia* intitulată de Procopius πόλις. Izvorul există, dar, nefiind, probabil, prea mult folosit și neținându-se suficient seama de observațiile pertinente ale lui C. Litzica, nu a fost pus în legătură cu relatările lui Procopius decât cu totul tangențial, fără o preocupare anume pentru problema toponimului respectiv. Este vorba de Theophylactus Simocatta, care, în capitolul 8 din cartea I a *Istoriilor sale*³², ne relatează despre reîncăperea ostilităților dintre bizantini și avari în anii 586–587, cei din urmă încălcând pactul încheiat în anul 584. Autorul afirmă că la reluarea conflictului a contribuit o neînțelegere provocată de întâmplările unui scit Σκόθης ἀνὴρ ceea ce însemna, la acea vreme, un locuitor de prin regiunile de la gurile Dunării, dar din contextul respectiv, rezultă că este vorba de un localnic din provincia *Scythia* (aproximativ teritoriul de azi al Dobrogei). Acesta, după ce a încercat o aventură în tabăra haganului avar, temindu-se de ce ar fi putut păți dacă ar fi fost prins, și-a pus nădejdea în fuga la neamul său de baștină (τὴν φυγὴν ἐπὶ τῷ ἀρχέγονον ἐπεποίητο φύλον), adică la conlocalnicii săi din *Scythia*. Și traversând Istrul (Καὶ οὖν διαπορεύμενον τὸν Ἰστρον), deci revenind în provincia dintre Dunăre și mare, ἐπὶ τὴν Λιβιδινῶν πόλιν φερόμενος (îndreptându-se către orașul libidiniilor), a fost prins de unul dintre comandanții romani puși la paza Dunării. Genitivul plural Λιβιδινῶν indică pe locuitorii orașului, care trebuie să se fi numit *Libidina*, *Libidum* sau *Libida*. Asemănarea cu denumirea, mai înainte discutată, din textul lui Procopius este evidentă, iar litera Λ-, de la începutul numelui, ar putea aduce rezolvarea situației neclare din manuscrise³³. Remarcăm că ambii autori denumesc așezarea respectivă πόλις, ceea ce nu credem că poate fi o simplă coincidență. În anul 1927, N. Bănescu a făcut apropierea între cele două texte, arătând că trebuie să fie vorba de același oraș, dar nu aduce nici un fel de argumente și pare să înțeleagă că forma corectă a denumirii este cea transmisă de Procopius³⁴. Relatarea lui Theophylactus nu trebuie să ne inducă în

eroare asupra locului unde se găsea orașul, care nu trebuie neapărat să se fi aflat lângă Dunăre, cum dă impresia că a înțeles cel ce a tradus textul în limba română³⁵, pentru că prin expresia ἐπὶ τὴν Λιβιδινῶν πόλιν φερόμενος nu se indică punctul în care s-a oprit eroul povestirii amintite, ci direcția către care se îndrepta el. N-a ajuns însă la țintă, și deci nu a dobândit securitatea pe care spera s-o afle în cea mai însemnată cetate interioară din *Scythia* secolului al VI-lea, așa cum o arată și ruinele de la Slava Rusă.

Rădăcina *Lib-*, deși puțin răspîdită printre denumirile trace, este totuși atestată³⁶. De altfel o mai întâlnim în toponimia veche a teritoriului dintre Pontul Euxin și Istru, la Plinius, care amintește despre localitatea *Libistos*³⁷. Această așezare însă, probabil că se afla în partea de sud a Dobrogei³⁸. Pentru sfîrșitul numelui trebuie să alegem între formele *Libidina*, *Libidum* și *Libida*. Prima formă este justificată de textul lui Theophylactus³⁹ și ar corespunde toponimiei trace, unde sufixul *-dina* este destul de răspîdit⁴⁰. Credem însă că trebuie preferată forma *Libida* avînd în vedere textul lui Procopius care este clar pentru sfîrșitul numelui. Cu toate că s-ar putea bănuî o prescurtare a toponimului, așa cum mai întâlnim în *De aedificiis* (Ἀξίποα în loc de Axiopolis⁴¹), faptul că la alte denumiri sufixul *-dina* este redat corect (Ἰλδινά⁴², Βισιδίνα, Πεσιδίννα, Βασσιδίννα, Βελεδίννα⁴³), ne face să ajungem la concluzia că sfîrșitul numelui așezării de care ne ocupăm, trebuie să fie cel real. În al doilea rînd, se pare că așezările al căror nume conțîn sufixul *-dina*, aparțineau unei populații ce se localizase către partea meridională a Dobrogei, în orice caz la sud de Tomis⁴⁴. Cît privește forma Λιβιδινῶν, redată de Theophylactus, sintem de părere că ea se poate explica prin folosirea lui -v- ca sufix pentru derivarea numelui locuitorilor (aici la genitiv plural) de la numele orașului, așa cum se întîmplă adesea. E drept că de la *Libida* ne-am fi așteptat la un derivat Λιβιδανοί, adică format prin adăugarea sufixului -v- la numele localității păstrat în întregime⁴⁵, sau Λιβιδηνοί cu sufixul -ην-, alipit la nume după

torul neutilizîndu-l decît pentru a completa lacunele acestuia din urmă (*Prolegomena* la vol. I, 1905, p. XLVI). Așa se face că pentru *De aedificiis* este folosit și *Codex Ambrosianus*, pe lângă manuscrisul care stă la baza restituirii textului, *Codex Vaticanus*.

²⁹ Exemple sînt numeroase, dar chiar la paginile care cuprind textul cu pricina, observăm preferința editorului pentru *Codex Vaticanus* (ediția din 1913, p. 132, r. 25 și p. 133, r. 9).

³⁰ A. Aricescu, *Quelques précisions sur la carte de la Scythia Minor*, în „Dacia”, N. S., XIV, 1970, p. 305–306.

³¹ C. Litzica, *loc. cit.*

³² Theophylactus Simocatta, *Historiae* (ediția Bonn, 1834). Capitolul este reprodus în *Fontes historiae Daco-romaniae*, II, București, 1970, p. 534.

³³ C. Litzica, *loc. cit.*, nu a intuit reconstituirea adevărată a numelui, rămînîndu-i marele merit de a fi atras atenția asupra posibilității de îndreptare a lecturii manuscriselor.

³⁴ N. Bănescu, *La domination byzantine sur les régions du Bas-Danube*, în „Academia Română, Bulletin de la Section historique”, XIII, 1927, p. 3 (a extrasului) afirmă, cu multă perspicacitate, despre Λιβιδινῶν πόλις a lui Theophylactus: „Cette ville doit être identifiée avec *Ibida*, Ἰβιδά πόλις, mentionnée par Procope en Scythie Mineure entre *Ulmum* et *Aegyssus*”, dînd apoi trimitere pentru localizarea Ibidei la V. Pârvan, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, p. 171.

³⁵ *Fontes historiae Daco-romaniae*, II, p. 535.

³⁶ D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957, p. 275.

³⁷ Pliniu cel Bătrîn, *Istoria naturală*, IV, 11, 41, în *Izvoare privind istoria veche a României*, I, București, 1964, p. 398.

³⁸ R. Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, București, 1938, p. 63.

³⁹ Așa se traduce în *Fontes historiae Daco-romaniae*, II, p. 535.

⁴⁰ D. Detschew, *op. cit.*, p. 136 și V. Beșevliev, *Amlaidina und Sippe*, în „Балканско езикознание”, III, Sofia, 1961, p. 67–70.

⁴¹ Procopius, *De aedificiis*, IV, 11.

⁴² *Ibidem*, IV, 7.

⁴³ *Ibidem*, IV, 11.

⁴⁴ V. Beșevliev, *op. cit.*, p. 70.

⁴⁵ Ex. gratia: Ἰστρία – Ἰστριανοί, Μεσσαμβρία – Μεσσαμβριανοί, Ἀφρικα (latinism pentru Ἀφρική) – Ἀφρικανοί etc.

eliminarea vocalei tematică⁴⁶. Dar la vremea de cînd datează izvorul analizat, η și ι se confundau, încît s-ar putea explica și în felul acesta derivatul respectiv. Altfel, așa cum arată cuvîntul în textul lui Theophylactus, am avea ca bază pentru derivare fie *Libidina*, formă pe care deci n-o putem exclude absolut ca posibilitate de a indica numele real al localității, fie *Libidum* și atunci, ne putem gândi că Procopius a transmis o variantă de feminin a aceluiași denumiri. O astfel de situație nu ar fi izolată, avînd, tot în regiunea noastră, un exemplu asemănător, cînd Procopius dă forma Ἀλτινα⁴⁷ (feminin), care corespunde lui *Altinum* (neutru) din *Notitia Dignitatum*⁴⁸. Așadar, credem că prin compararea și comentarea celor două izvoare putem ajunge la încheierea că importanta așezare din nordul Dobrogei, menționată de amîndoi autorii ca πόλις, se numea *Libida*, toponimul avînd, poate, și varianta *Libidum*. Cît despre eventuala formă *Libidina*, ea rămîne ca o posibilitate de rezervă.

Concluzia la care am ajuns, pare să fie confirmată însă și de un document epigrafic care, credem, nu ar trebui să mai lase vreo îndoială, atît în ce privește denumirea, cît și identificarea așezării de care ne ocupăm, cu Slava Rusă. Ne referim la o lespede funerară de marmură, nu de mult publicată⁴⁹, care fusese refolosită la construirea zidului de incintă romano-bizantin al cetății de la Slava Rusă⁵⁰. Pe monument, după *trianomina* celui decedat (Q. Marcius Quadratus) se află două cuvinte prescurtate: NAT. LIB. Cel ce a editat inscripția pentru prima dată, negăsind alte posibilități la acea vreme a propus întregirea ipotetică *nat(ione) Lib(icus?) sive Lib(urnus?)*⁵¹. Acum însă ni se pare destul de evident că cele două cuvinte prescurtate ar trebui să fie întregite *nat(us) Lib(idae)*, deci propunem următoarea lectură a inscripției (fig. 1):

Q(uitus) Marcius Qua-
dratus, nat(us) Lib(idae),
vix(it) an(nis) LXXXV. Q(uitus)
Marcius Provincialis fil(ius)
f(aciundum) c(uravit).

S-ar putea obiecta că nu ar fi avut de ce să fie menționat pe lespede locul de naștere al lui Marcius Quadratus, dacă a fost înmormîntat chiar acolo. Explicații se găsesc și susținem că ele ar trebui să fie acceptate în fața evidentei coincidențe între textele mai sus comentate și inscripția de la Slava Rusă. Mai întîi, lucrul nu este total neobișnuit, deoarece se întîlnesc și alte cazuri, cînd monumente funerare au fost găsite aproape de locul de origine al defunctului, menționat în inscripțiile respective⁵². Pe de altă parte este posibil ca Q. Marcius Quadratus, născut la *Libida*, să-și fi dus activitatea prin părți depărtate de localitatea sa natală, unde s-a întors abia spre bătrînețe, putîndu-se explica și astfel menționarea expresă a toponimului pe inscripția care se datează, după toate aparențele, din vremea Severilor⁵³. În sfîrșit, un argument mai convingător îl constituie chiar prescurtarea numelui localității, care dovedește că nu poate fi vorba de vreo așezare îndepărtată, ce ar fi rămas misterioasă pentru cei care citeau inscripția în necropola așezării an-

tice de la Slava Rusă, ci, dimpotrivă, prescurtarea indică tocmai numele acestei localități, lesne de înțeles de către locuitorii ei, chiar dacă nu era scris în întregime⁵⁴.

Mai putem adăuga și existența unui alt document, care ar putea avea legătură cu denumirea așezării în discuție. Ne referim la una din ștampilele de pe o țigla descoperită în 1953⁵⁵, pe care pare-se că se pot citi inițialele Λ și Π ceea ce ar putea însemna Λ (libidā) Π (όλις)⁵⁶. „Descoperitorii consideră că țigla datează din secolul al VI-lea, dar există și părerea autorizată că asemenea țigle, cu litere în relief, sînt dintr-o vreme mai tîrzie, respectiv din secolul al X-lea⁵⁷.

Oricum, chiar dacă acest ultim argument adus în discuție nu se poate susține cu mai multă tărie, considerăm că dovezile pe care am încercat să le relevăm, obținute pe baza textelor lui Procopius, al lui Theophylactus Simocatta și al inscripției lui Q. Marcius Quadratus sînt destul de concludente pentru a ne permite să susținem că numele așezării antice de la Slava Rusă a fost *Libida*, cu eventuala variantă *Libidum*, și că identificarea lui Vasile Pârvan, pînă acum ipotetică, a devenit certă.

Résumé

L'ancien site fortifié proche du village de Slava Rusă (dép. de Tulcea) a attiré depuis longtemps l'attention des chercheurs du passé de la Dobroudja, mais n'a pas fait jusqu'à présent l'objet de recherches amples et systématiques.

V. Pârvan a formulé en 1912 l'hypothèse que cette cité devrait être *Libida*, mentionnée par Procope de Césarée (*De aedificiis*, IV, 7), argumentant qu'elle se trouve entre *Ulmum* et *Aegyssus*, conformément à la relation de l'historien, et que, grâce à sa surface d'une étendue inaccoutumée et à ses très puissants remparts, elle correspondrait à la dénomination de πόλις, utilisée par le même auteur. L'identification faite par V. Pârvan a été acceptée par tous les chercheurs qui lui ont succédé, tout en omettant parfois son caractère hypothétique.

En 1926, C. Litzico, qui a étudié de près le texte de Procope, a fait des objections sur le nom d'*Libida*, en montrant que dans le meilleur manuscrit de *De aedificiis* (*Codex Vaticanus*), il existe une inadvertance d'ordre grammatical, que les éditeurs ont évitée en supprimant une lettre qui provoquait un désaccord de genre. Cette lettre aurait pu appartenir pourtant au commencement du mot suivant, c'est-à-dire justement au nom de la localité en question.

Un autre ouvrier du VIe siècle, Theophylacte Simocatta, poroit mentionner, dans le VIIIe chapitre du Ier livre de ses Histoires, la même localité, qu'il nomme Λιβιδινῶν πόλις. L'identification que nous proposons est basée sur la narration de l'historien concernant les péripéties d'un Scythe qui, s'évadant du campement militaire des Avares, a cherché son salut chez les siens, en passant ou sud du Danube et en se dirigeant vers la ville des Libidiens (ἐπὶ τὴν Λιβιδινῶν πόλιν φερόμενος). Un Scythe qui se réfugie ou sud du Danube chez son peuple d'origine ne peut être qu'un habitant de la province de *Scythia* (c'est-à-dire l'actuelle Dobroudja) et c'est ainsi que nous arrivons à la conclusion que la πόλις Λιβιδινῶν de Theophylacte doit être identifiée à la Ἰβιδά πόλις de Procope, expliquant ainsi l'inexactitude du manuscrit mentionné. Il résulte donc de la comparaison des deux sources que l'ancien site de Slava Rusă doit avoir été nommé *Libida* (peut-être aussi sous les variantes *Libidum* ou *Libidina*).

A l'appui de ces affirmations, on peut citer aussi l'existence d'un document épigraphique découvert à Slava Rusă. Il s'agit d'un monument funéraire sur lequel, après les *trianomina* du défédé, on peut lire deux mots abrégés: NAT. LIB. L'éditeur de l'inscription a proposé le complètement hypothétique *nat(ione) Lib(icus?) sive Lib(urnus?)*; mais, maintenant, devant la coïncidence avec le nom établi par la comparaison des deux sources littéraires, il paraît évident que le complètement doit être *nat(us) Lib(idae)*. Bien qu'il arrive assez rarement que le lieu de naissance soit indiqué sur le monument funéraire d'une personne morte dans sa localité natale, le fait que le toponyme est abrégé renforce l'argumentation de l'auteur, par le fait que seuls les habitants du site en question pouvoient en comprendre le sens, tandis que, s'il s'agissait d'une localité lointaine ou d'une population peu connue dans la région, le nom respectif aurait été incompréhensible pour ceux qui lisoient l'inscription dans la nécropole du site ancien de Slava Rusă.

En conclusion, il résulte, conformément aux textes de Procope, de Theophylacte et de l'inscription de Q. Marcius Quadratus, que l'ancien site fortifié proche de Slava Rusă, assez important au VIe siècle pour qu'on l'ait appelé πόλις, se nommait *Libida* et la localisation hypothétique proposée par Vasile Pârvan devient certaine à la suite de la découverte en ce lieu du monument funéraire qui en porte le nom.

51), deoarece, fiind vorba de neamuri prea puțin cunoscute în părțile noastre, ca și în cazul cînd este vorba de o localitate necunoscută, ar fi trebuit să fie înscrise numele întregi.

⁵⁵ Șantierul Histria, în „SCIV”, V, 1954, 1–2, p. 114, fig. 34/7.

⁵⁶ Facem mențiunea aceasta cu rezerve, deoarece nu am avut posibilitatea cercetării obiectului, lectura noastră fiind făcută doar pe baza desenului publicat în revista citată la nota anterioară.

⁵⁷ P. Diaconu, În legătură cu datarea olanelor cu semne în relief, descoperite în așezările feudale timpurii din Dobrogea, în „SCIV”, X, 1959, 2, p. 491–495.

⁴⁶ Ex. gratia: Βεσσοπάρα – Βεσσοπαρηνοί (G. Mihailov, *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae*, 947), Βουρδάπα – Βουρδαπηνός (*Ibidem*, 1340, 1341), Κυζικος – Κυζικηνός (*Ibidem*, 25), Ἀβυδος – Ἀβυδηνός (Dittenberger, *Sylloge*⁴, 683).

⁴⁷ Procopius, *De aedificiis*, IV, 11.

⁴⁸ *Notitia Dignitatum*, Or., XL.

⁴⁹ Vezi nota 22.

⁵⁰ Informație de la V. Barbu, care a participat la aducerea monumentului la Muzeul de arheologie din Constanța.

⁵¹ A. Rădulescu, op. cit., p. 100.

⁵² H. Dessau, *Inscriptiones Latinae Selectae*, 2231: inscripție din Umbria, găsită în apropiere de Tuder, pe care este menționat locul de naștere al decedatului, Mevania, localitate nu prea depărtată de locul descoperirii, și 8028: inscripție din Pannonia, găsită lângă Pesta, defuncta fiind din Ulmum. De asemenea, nici distanța dintre Adamclisi, locul descoperirii unei inscripții funerare („C. I. L.”, III, 14214¹⁶), și Axiopolis, locul de naștere al defunctului, nu este prea mare.

⁵³ Nu numai scrierea, dar și numele defunctului atestă această dată. După *praenomen* și *nomen*, Quintus Marcius Quadratus amintește de guvernatorul Moesiei Inferioare din anul 155 (T. Flavius Longinus Quintus Marcius Turbo). Dacă între numele celui pomenit în inscripție, mort la venerabila vîrstă de 85 de ani, și numele fostului guvernator există vreo legătură, atunci ajungem cu datarea lespedei funerare în jurul anului 200.

⁵⁴ În aceeași măsură trebuie respinsă și întregirea *nat(ione) Lib(icus?) sive Lib(urnus?)*, propusă de editorul inscripției (vezi nota